

ETNİK (ÇİNGENE) İŞGÜCÜNÜN ENFORMEL İŞGÜCÜ PİYASASINA KATILIM BİÇİMLERİ VE BU SÜREÇTE ETKİLİ OLAN FAKTÖRLER: İSTANBUL (CANKURTARAN) VE EDİRNE (MENZİLAHİR) ÖRNEKLERİ¹

Fatma ERDOĞAN ARAS*

Öz:

1970 sonrası işgücü piyasaları üzerindeki tartışmalar, yeniden yapılanma süreciyle birlikte işgücü piyasalarının yeniden şekillendiğini ve işgücü piyasası dinamiklerinin değiştiğini ortaya koymaktadır. Bu süreçteki uygulamalar, özellikle en riskli grupları (etnik gruplar, göçmenler, kadınlar vb.) olumsuz yönde etkilemekte ve sosyal ağları kullanan etnik işgücünün geçici işlerde enformel olarak kullanımlarını artırmaktadır.

Bu çalışma son dönemde artan bu tartışmaların paralelinde, Cankurtaran ve Menzilahır mahallelerinde oturan çingene işgücünün enformel işlerde yoğunlaşması üzerine odaklanmıştır. Enformel işgücü piyasasına katılım biçimleri, bu süreçte etkili olan faktörler ve özellikle de işgücü piyasasının düzenlenmesinde mahallelerin rollerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik olarak her iki mahalledeki çingene işgücü ile onları çalıştıran işyerlerinde anket ve detaylı görüşmeler yapılmıştır.

Enformel işgücü piyasalarında talep edilen işlerle çingene işgücünün yapısal özelliklerinin örtüşmesi için organize edilmesinde (simsarların kullanılması vb.) ve gerçekleştirilmesinde esnek ve farklı iş pratiklerini (esnek çalışma saatleri, takım olarak çalışma vb.) ortaya çıkarmaktadır. İş beklentisinin şekillenmesinde ve iş bulmada okulların değil, meydan ve kahvelerde gerçekleşen sosyalleşme süreçlerinin belirleyici olduğu görülmektedir. Ayrılmış konut alanlarında sosyal ağların yoğun kullanılması, enformel işlerdeki ayrışmayı artırmaktadır. Her iki mahallenin toplu taşıma

* Yrd.Doç, Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, fctetin@gazi.edu.tr

ağlarına yakınlığı, niteliksiz düşük maliyetli konut alanlarına sahip olması ve merkeze ulaşılabilir bir mesafede bulunması, etnik grupların bu alanlarda mekansal olarak kümelenmelerini desteklemektedir. Etnik kümelenmelerin, iş olanaklarına ve ekonomik kaynaklara kolay erişimi ve enformel işe eleman alma ağlarına kolay katılımı sağladığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Enformel İşgücü Piyasaları, Çingene İşgücü, Ayrışma, Cankurtaran Mahallesi, Menzilahır Mahallesi.

FORMS OF ETHNIC (GYPSY) LABOR PARTICIPATION IN INFORMAL LABOR MARKETS AND EFFECTIVE FACTORS IN THIS PROCESS : IN CASES OF İSTANBUL (CANKURTARAN) AND EDİRNE (MENZİLAHIR)

Abstract:

After 1970s, the theoretical discussions on labor market emphasizes the restructuring process by which labor markets have been reshaped and its dynamics have been changed especially together with decreasing formal employment opportunities and increasing flexibility in labor usage (BLUESTONE, HARRISON; 1982, aktaran MATTINGLY;1999, s.49). While flexibility for high skilled labor means increasing skills and responsibilities, flexibility for others means relocation of permanent labor with temporary ones. Responding to development in servis sector, besides an increase in high level specialized, high salaried and high educated jobs, there has been an increase in unspecialized, low skilled, low educated and low pay jobs. In addition, elimination of standardized manufacturing jobs leads to a decrease in middle level jobs that also increases polarization in employment. As a result of restructuring process, polarization and informal employment have increased in the labor markets. Especially, the new employment practices affect very risky groups (ethnic labor, immigrants, women etc.) negatively and have increased usage of ethnic labor for temporary jobs in informal labor markets.

It has been observed that polarization in jobs has affected labor market organization and has leded to two main tendencies in labor markets (SASSEN; 1995, s.11). First one is the weakening role of the firm in structuring the employment relation due to the fact that more is left to the market. A second tendency in this restructuring of the labor market is what could be described as the shift of labor market functions to the household or community. The second tendency is most evident in the case of immigrant and ethnic communities.

There is a large body of evidence showing that once or a few immigrant and ethnic workers are hired in a given workplace, they tend to bring in other members from their communities as job openings arise (PORTES;1995 aktaran

SASSEN, 1997, S.12). *There is also evidence showing great willingness on the part of immigrant and ethnic workers to help those they bring in with some training on the job, language instruction, and specialization into the job and workplace. This amounts to a displacement of traditional labor market functions such as recruitment, screening and training from the labor market and the firm to the community or household. The labor market can then be reconceived as an activity space that contains a space dependency between employers and the community/household. If the firms are informal, the job search by immigrants and ethnic labor entails stepping into networks that lead and confine them to informal labor markets.*

This research, parallel to increasing debates on this issue, focuses on concentration of Gypsy labor in Cankurtaran and Menzilahir for informal jobs. Working on such a frame aims at showing forms of labor participation to informal labor market, the effective factors in this process and especially the role of neighbourhoods on labor market regulation. To reach this aim, both Gypsy labor in Cankurtaran and Menzilahir and the firms where this labor have been working are interviewed.

Overlapping of the structural features of Gypsy labor and jobs demanded in informal labor markets leads to flexible and different employment practices (flexible hours, team works etc.) in organization and realization of jobs. In shaping of demand for jobs and to find jobs, socialization processes which are not realized in schools but in squares of neighbourhoods and cafes have become determinant. Intensive usage of social networks in segregated housing areas has increased the segregation in informal jobs. Nearness of the neighbourhoods to main transportation networks, having low quality and low priced housing areas and location of the neighbourhoods at a accessible distance to the city centers have encouraged clustering of ethnic groups in the neighbourhoods. It has also been observed that ethnic clusters make easier to access job opportunities and economic resources, and to participate in informal networks for hiring labor.

Keywords: Informal Labor Markets, Gypsy Labor, Segregation, Cankurtaran Neighbourhood, Menzilahir Neighbourhood.

GİRİŞ

1970 sonrası yaşanan yeniden yapılanma sürecinde formel istihdam olanaklarının azalması ve işgücü kullanımında esnekliklerin artması işgücü piyasası dinamiklerini değiştirmiştir (BLUESTONE, HARRISON;1982 aktaran MATTINGLY;1999, s.49). Becerili işgücü için esneklik becerilerin ve sorumlulukların artması anlamına gelirken, diğerleri için esneklik işverenlerin kalıcı çalışanları geçici süreyle veya sözleşmeli olarak çalışanlarla yer değiştirmesiyle elde edilmektedir. Bunların sonucunda, işlerde

kutuplaşmanın ve enformel istihdamın arttığı görülmektedir. Hizmetler sektöründeki gelişmeye paralel olarak, yüksek düzeyde uzmanlaşmış, yüksek gelirli ve eğitilmiş işlerin yanısıra, uzmanlaşma ve yüksek beceri gerektirmeyen, düşük gelirli güvencesiz işlerde de önemli bir artış izlenmektedir. Ayrıca, standartlaşmış imalat sanayi işlerindeki düşüşler de orta düzey işlerin ortadan kalkmasına yol açarak işlerdeki kutuplaşmayı artırmaktadır.

İşlerdeki kutuplaşmanın işgücü piyasalarının örgütlenmesini etkilediği ve iki temel eğilime yol açtığı görülmektedir (SASSEN;1995 aktaran SASSEN, 1997, s.11) Bunlardan ilki serbest piyasa mekanizmasının etkinliğinin artmasıyla, istihdam ilişkilerinin yapılanmasında firmanın rolünün zayıflamasıdır. İkincisi, işgücü piyasasının yeniden yapılanmasıyla işgücü piyasası işlevlerinin aileye ve topluma kaymasıdır. Bu süreçlerin en fazla göçmen ve etnik toplumların işgücü piyasalarında yaşandığı ve sosyal ağların atlama tahtası olarak kullanılmasıyla enformel işlere girildiği görülmektedir. Sonuç olarak, yapılan çalışmalar işgücü piyasalarındaki yeniden yapılanma sürecinin en riskli grupları (etnik gruplar,göçmenler, kadınlar vb.) enformel işlere daha fazla dahil ederek olumsuz yönde etkilediğini ortaya koymaktadır(GOLDSMITH, BALKELY; 1992, s.46, PORTES;1995 aktaran SASSEN, 1997, s.12)

Ülkemizde 1980 sonrası liberal ekonomik politikaların uygulanmasıyla, formel istihdam olanaklarının azaldığı ve kırılğan işgücü kesimlerinden biri olan çingenelerin işgücü piyasasındaki enformel işlerde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu çalışma kapsamında, çingene işgücünün enformel işgücü piyasalarına katılım biçimleri, bu süreçte etkili olan faktörler ve mekanın bu süreçteki etkinliği ortaya konulacaktır.

Çalışmanın birinci bölümünde işgücü piyasalarının enformelleşmesi, ikinci bölümdeki teorik tartışmalarda özellikle etnik işgücünün enformel işgücü piyasalarına katılım süreçleri ortaya konulacaktır. Üçüncü bölümde çalışma yöntemi ortaya konulurken, onu takip eden bölümde Cankurtaran ve Menzilahır Mahallelerinde çingene işgücünün enformel işgücü piyasalarına katılımını etkileyen faktörler (yapısal özellikleri, mekansal özellikler ve işgücü piyasası özellikleri), beşinci bölümde işgücü piyasalarına katılım biçimleri tartışılacak ve son bölümde çalışmanın sonuçları değerlendirilecektir.

D) İŞGÜCÜ PİYASALARININ ENFORMELLEŞMESİ

Yeniden yapılanma süreciyle işgücü piyasalarının yeniden yapılanmasında iki önemli eğilimin ön plana çıktığı izlenmektedir. *İlk eğilime ilişkin olarak yaşanan deneyimler, istihdam ilişkilerinin yapılandırılmasında firmanın rolünün zayıflamasıyla içsel işgücü piyasalarının ağırlığının azaldığını ortaya koymaktadır.* Bu durumda bir taraftan düşey olarak bütünleşmiş firmaların ağırlığının sarsılması gündeme gelirken, diğer taraftan birçok firmada işgücü talebinin yeniden yapılanmasıyla iki kutuplu bir

işgücü yapısı ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte, yüksek düzeyde uzmanlaşmış ve eğitilmiş işgücü ile hizmetler, sanayi hizmetleri ve üretim işlerinde çalışan becerisiz işgücüne duyulan talep artmaktadır.

Yeni işgücü talepleri, firmaların uzun süreli işbaşı eğitim mekanizması olarak işlev gören ve uzun terfi kademelerini içeren içsel işgücü piyasalarının avantajlarını ve ona duyulan gereksinimi azaltmaktadır. Aynı zamanda, firmaların tam zamanlı çalışanlara olan talebinin de düştüğü izlenmektedir. Bu süreçte, işgücü piyasasında aracılık rolü üstlenen birimlerinin işgücüne duyulan arz ve talebi karşılamak için beceri ve meslek gruplarını oldukça esnek koşullar altında buluşturma yoluna gittikleri ve bunun özellikle beceri düzeyi imalat sanayinden daha düşük olan işgücü yoğun hizmet birimlerinde daha fazla yaşandığı görülmektedir. İmalat sanayindeki işlere göreli olarak hizmetler sektörünün daha fazla artması da dikkate alındığında, bu durumun işgücü ilişkilerinde günlük iş pratiklerine neden olduğu görülmektedir (MISHEL, BERNSTEIN; 1994 aktaran SASSEN, 1997, s.11).

İstihdam ilişkilerinin günlük iş pratiklerine doğru kayması yalnızca geleneksel gündelik işlerin artmasıyla değil, aynı zamanda birçok yönden gündelik iş olarak görmediğimiz yüksek düzeyde profesyonel işleri de kapsamaktadır. Bu durumda, istihdam ilişkilerindeki değişiklikleri günlük işlerin artışıyla açıklamaktan çok, 'çalışanların güçsüzleşmesi' yönüyle değerlendirmek daha doğru olacaktır.

İşgücü piyasalarının yeniden yapılanması sürecindeki ikinci eğilim işgücü piyasası işlevlerinin aileye veya topluma kaymasıdır. Bu süreçler en fazla göçmen toplumlarda yaşanmakla birlikte, bunların dışındaki farklı işgücü piyasalarında da görülmektedir.

Göçmen topluluklar üzerine yapılan çok sayıda çalışmada, en az bir kez veya daha fazla çalışanların işyerlerinde iş fırsatları çıktığında kendi toplumlarının üyelerini iş için getirdiklerini ortaya koymaktadır (PORTES;1995, MAHLER;1996 aktaran SASSEN, 1997, s.12) Bu firmalar enformel işe, göçmenlerin iş araması için sosyal ağlar atlama tahtası işlevini görmekte ve onları enformel işgücü piyasalarına dahil etmektedir. Aynı zamanda bu çalışmalar göçmen çalışanların iş buldukları diğer göçmenlerin iş eğitimi, dil eğitimi işte ve işyerinde uzmanlaşma gibi konularda yardımcı olmak için de büyük bir isteklilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bu durum iş arama, işe uyum ve iş başı eğitim gibi geleneksel işgücü piyasası işlevlerinin işgücü piyasalarından ve firmalardan aileye ve topluma kaydığını göstermektedir. Bu durumda işgücü piyasası, işverenlerin ve işgücünün belli bir alana bağımlı olduğu bir faaliyet olarak algılanmalıdır.

Yapılan çalışmalar işverenlerin ve düşük gelirli işgücünün bu mekansal bağımlılığının yerel işgücü piyasalarının oluşumuna katkı sağladığı gibi, ağların da iş fırsatlarını sınırlayan bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Yerel işgücü piyasalarının oluşması ve işgücünün bu ağlarla sınırlanması firmalardaki içsel işgücü piyasalarının dağılmasını ve hizmet sektöründe beceri gereksinimlerinde iki kutuplu bir

yapıya doğru bir eğilimi gündeme taşımaktadır. Bunun toplu etkisi işgücünün yukarıya doğru hareketlilik fırsatlarını daha fazla azaltması olmuştur. Göçmen işgücü örneklerinde bu genel dinamik çok açıktır ve gerçektende düşük ücretli işgücünün payını artırdığı görülmektedir.

Sonuç olarak, işgücü piyasalarının yeniden yapılanmasının, güvencesiz olmaya, yoksulluğa ve enformelleşmeye dayalı istihdam ilişkilerinin gelişmesi için gereken koşulları beraberinde getirdiği görülmektedir (SASSEN;1994 aktaran SASSEN, 1997, s.12). İstihdam ilişkilerinin günlük iş pratiklerine doğru kayması işgücünün çalıştığı işyerlerinde haklarını aramasını zayıflatmakta, hatta ortadan kaldırmaktadır. Sonuç olarak işgücünün işverene karşı pozisyonunda bir zayıflama ve buna bağlı olarak kurumsal olarak dışlanma görülebilmektedir. İkinci olarak işgücü piyasası işlevlerinin topluma ve aileye kayması, çalışanların sorumluluğunu ve işgücüne katılım maliyetlerini artırmaktadır (SASSEN; 1997, s.11).

II) ETNİK İŞGÜCÜNÜN ENFORMEL İŞGÜCÜ PIYASALARINA KATILIM SÜREÇLERİ

Etnik gruplar üzerine yapılan çalışmalar etnik grupların farklı bireysel donanımları, varolan işgücü piyasası alışkanlıklarına benzer olmayan yapısal özellikleri ve işe alınırken maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle enformel işgücü piyasalarındaki enformel işlerde yoğun olarak çalıştıklarını ortaya koymaktadır (BAILEY, WALDINGER; 1991, BAUDER;2005, SASSEN;1995 aktaran WILSON;2003, s.429). Çok zor yaşam mücadelesi veren etnik gruplar, özellikle de enformel sektör dışında iş bulma olanakları çok zor olan çingenelerin enformel işgücü piyasasına katılımda *sosyal ağları* yoğun olarak kullandıkları görülmektedir (WALDINGER; 1994, 1996, JOHNSON ve diğ.;1999, GRANOVETTER; 1985 aktaran MATTINGLY;1999, s.50). Sosyal ağların, işlerden haberdar olma, iş bulma ve işe eleman alma süreçlerinde atlama taşı olarak kullanılması işgücünün enformel işgücü piyasasına dahil edilmesinde önemli rol oynamaktadır (SASSEN, 1995, FERNANDEZ, SU; 2004, s.560).

Ancak enformel işgücü piyasalarında sosyal ağların kullanılmasının yararları yanısıra, iş bulmada belli sınırlamalar da getirdiği görülmektedir. İş bulmada bu ağların kullanılması sonucunda, bazı etnik grupların varolan önyargılı tutumdan dolayı işe alınmadıkları ve formal yöntemlerle iş bulmaya yöneldikleri görülmektedir (FERNANDEZ, SU; 2004, s.561). Bunun yanısıra bazı çalışmalarda, sosyal ağların daha iyi işlerin bulunmasını engellediği, hatta işverenin lehine bir sömürü aracı olarak işlev gördüğü ortaya konulmaktadır (CRANFORD; 2005, s.379). Ayrıca, sosyal ağların kullanılmasının yanısıra niteliğinin de iş bulma süreçlerinde belirleyici olduğu görülmektedir (REINGOLD; 1999, s.1090; GOLDSMITH, BLAKELY;1992, s.129). Güçlü ağların kullanıldığı iş bulma süreçlerinde diğer sosyal grupların elemanlarıyla iletişiminin zayıf olması iyi fırsatlardan haberdar olma olanaklarını sınırlandırmakta veya

tamamıyla ortadan kaldırmaktadır. Yapılan çalışmalarda, nitelikli işlerin bulunmasında zayıf ağların daha etkili olduğu vurgulanmaktadır.

İşlerden haberdar olma, iş bulma, işe eleman alma süreçlerinde sosyal ağların yoğun kullanılması belli işlerde yoğunlaşmayı, diğer bir deyişle belli işlerde ayrışmayı artırmaktadır. Enformel işgücü piyasalarında, işverenlerin eleman bulma sürecinde kişisel temasları ve çalışanlarının referanslarını kullanmaları, çalışanların ise muhtemelen kendileri gibi olanlara referans vermeleri nedeniyle, belli işlerde mevcut işgücü kesimlerinin yoğunlaştığı görülmektedir, diğer taraftan çalışanların konut alanlarındaki sosyal ilişki ağları, yere sabitlenmiş davranış çeşitleri, sosyalleşme süreçleri vb. faktörler enformel işlerden haberdar olma, talep olma gibi iş bulma süreçlerini etkilemekte, böylece enformel işgücünün bazı işlerde ayrışmasını beraberinde getirmektedir. Kanada’da Güney Asya’lıların taksi sürücüsü olması gibi. (PHILLIPSON;2005, HANSON, PRATT; 1992, s.377). Etnik grupların belli işlerde kümelenmeleri literatürde ‘etnik niche’ olarak adlandırılmaktadır. Lieberson (1980) etnik niche’in oluşmasını ve sürdürülmesini, grup içi tercihlere bağlı olarak işe eleman alma ve iş bulma süreçleriyle açıklamıştır (MODEL;1993, BAILEY, WALDINGER; 1991, BAUDER; 2005, SASSEN; 1995 aktaran WILSON; 2003, s.433).

Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde kişisel özelliklere dayalı olarak işe eleman alma pratiklerinin yoğun olması işgücü piyasalarında belli işlerdeki ayrışmayı güçlendirmektedir. Hindistan’da eski pamuk ve kumaş fabrikalarında işgücü bulmak için aracı veya işçi simsarı kullanıldığı ve bunun sonucunda simsarla aynı dili konuşan, aynı sosyal grupta yer alan veya aynı bölgede bulunan çalışanların belli sanayi işlerinde sayılarının daha fazla arttığı belirtilmektedir (MORRIS;1984 aktaran SHAW AND PANDIT; 2001, s.182).

Belli işlerde ayrışma sürecini destekleyen en önemli faktörlerden biri de etnik grupların konut alanlarında ayrışmasıdır. Etnik grupların bazen gönüllü olarak, bazende yaşadıkları ayrımcılık ve konut piyasasından dışlanmanın bir sonucu olarak, konut alanlarının ayrıştığı görülmektedir. Konut alanlarındaki ayrışmanın desteklediği sosyal ağlar, enformel işgücü piyasasında iş bulma sürecinde yoğun olarak kullanılmakta ve belli işlerde ayrışmaya yol açmaktadır.

Etnik grupların ayrılmış konut alanları birçok yoksulluk kültürü çalışmalarına (WILSON;1987, 2001, GANS; 1990, FAINSTEIN; 1993) konu olduğu gibi bazı çalışmalarda mahallelerin istihdam özelliklerinin, işsizlik oranlarının, yere sabitlenmiş sosyal ilişkilerinin, sosyalleşme süreçlerinin ve mahallelerdeki okul ve diğer sosyal yapıların gençlerin iş tercihinde belirleyici olduğu ortaya konulmaktadır. Özellikle de “mahalle etkisi” (Neighbourhood Effect) yaklaşımına göre yoksul mahalleler olumsuz normları, değerleri ve davranışları aynı alanda yaşayanlara aşılama, çok az kişinin kendini kurtarabileceği sosyal olarak hastalıklı bir ortam yaratmaktadır (HUGHES;1989, SIBLEY; 1995 aktaran BAUDER; 2002, s.86). Bazı çalışmalarda ise mahallelerin işgücü piyasasına ilişkin olumsuz davranış ve koşulların oluşmasından

sorumlu tutulamayacağı, asıl önemli olanın hakim olan norm ve değerlerin benimsenmesiyle ilgili olduğu, ancak bu şekilde daha az kültürel ayrımcılığa maruz kalılabileceği ve koşulların düzeleceği ortaya konulmaktadır (ROSENBAUM; 1991, 1995 aktaran BAUDER, 2002, s.89).

III) ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Cankurtaran ve Menzilahır mahallelerinde oturan çingene işgücünün enformel işlerde yoğunlaşmasında etkili olan faktörler, enformel işgücü piyasasına katılım biçimleri ve özellikle de mahallelerin bu süreçteki rollerini ortaya koymak amacıyla alan çalışması iki aşamada yapılmıştır. İlk aşamada her iki mahalledeki çingene işgücü hakkında bilgiler toplanmıştır. Öncelikle mahallelerde herkes tarafından bilinen ve sözü geçen bazı önder nitelikli kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bunların yanısıra okul müdürleri, işçi simsarları, Sosyal Yardımlaşma Vakfı, yerel yönetimler ve derneklerle (Müziyenler Derneği, EDROM-Edirne Roman Kültürünü Araştırma, Geliştirme, Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği) görüşmeler yapılmıştır. TUIK'ten alınan genel bilgiler değerlendirilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında, Cankurtaran'da enformel çalışanların ağırlıkla İstanbul Basım ve Yayın Sektöründe çalışanlardan oluşması nedeniyle gerek bu sektörde çalışan çingene işgücü, gerekse onları çalıştıran işyerlerinde iki yönlü alan çalışması yapılmıştır. 2005 yılı Ağustos ayında Cankurtaran Mahallesi'nde çingene işgücüne 20 anket ve çingene işgücünün enformel olarak çalıştığı firmalarda 15 anket üzerinden detaylı sorgulamaları içeren görüşmeler yapılmıştır. Menzilahır mahallesinde de 2006 yılı Şubat ayında çingene işgücüne 35 anket ve çingene işgücünün enformel olarak çalıştığı işyerlerinde 10 anket üzerinden detaylı görüşmeler yapılmıştır.

IV) ÇİNGENE İŞGÜCÜNÜN ENFORMEL İŞGÜCÜ PIYASASINA KATILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Çalışmada öncelikle mahallelerde işgücü piyasasına katılımı etkileyen faktörler çingene işgücünün yapısal özellikleri, mekansal özellikler ve işgücü piyasası özellikleri olmak üzere 3 temel başlık altında değerlendirilmiştir.

A) Cankurtaran ve Menzilahır Mahallelerindeki Çingene İşgücünün Yapısal Özellikleri

Çingene işgücünün enformel işgücü piyasalarına katılımında yapısal bazı özelliklerinin çok belirleyici olduğu görülmektedir. Bu yapısal özellikler aile yapısı, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi olmak üzere 3'e ayrılmaktadır.

Aile Yapısı: Cankurtaran'da oturan geçici işgücünün aile büyüklüğü ve aile yapısına bakıldığında, ortalama aile büyüklüğünün 2,8 olduğu ve geniş aileye rastlanmadığı görülmektedir. Ayrıca işgücünün ortalama evlilik yaşına ve ortalama

çocuk sayısına bakıldığında, bunların sırasıyla 22 ve 1,5 olduğu saptanmıştır. Ortalama aile büyüklüğü, aile yapısı, evlenme yaşları ve çocuk sayıları, Cankurtaran'da oturan geçici işgücünün oldukça kentli bir karakter gösterdiği ortaya koymaktadır.

Menzilahir mahallesindeki çingenelerin aile yapısı değerlendirildiğinde, nüfusun genç olması, geniş aile yapıları, aile büyüklüğünün fazla olması, erken yaşta evlenme durumlarının en belirgin demografik özellikleri olduğu görülmektedir. Menzilahir Mahallesinde ortalama aile büyüklüğü 7,5'tur. Bu değer, Edirne (3,73) ve Türkiye ortalamasının (3,85) üzerindedir. Aile yapısına bakıldığında, ailelerin % 44,8'inin geniş aile olduğu görülmektedir. Mahallede kalabalık aile oranının (5 kişi ve üzeri ailelerin oranı: %53,6) da oldukça yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca Menzilahir mahallesinde çok erken yaşlarda evlenildiği ve bunun aile üyeleri tarafından normal karşılandığı görülmektedir. Mahallede 18 yaşın altında evlenenlerin oranı %25'tir. Bunun yanı sıra, Menzilahir'ın oldukça genç bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Nüfusun %29'u 14 yaş altındadır. Bu özellikleriyle değerlendirildiğinde, mahallenin Cankurtaran mahallesi ile kıyaslandığında oldukça kırsal bir yapı gösterdiği ortaya çıkmaktadır.

Eğitim Düzeyi: Çingenelerin en önemli problemlerinden biri düşük eğitim düzeyidir. Çoğu okuma yazma bilmediğinden ve topluluk içinde eğitim görenek başarılı olmuş örnek kişiler yaygın bulunmadığından topluluk eğitimin önemini algılayamamaktadır. Bu nedenle bunu da bir gereklilik olarak görmemektedir. Ayrıca okullarda etnik kimlikleri ile anılmaları da çocukları psikolojik olarak etkilemekte, küçük yaşlarda okuldan soğumalarına yol açmakta ve onları uzaklaştırmaktadır.

İBYS'de (İstanbul Basım ve Yayın Sektörü) çalışan ve Cankurtaran'da oturan çingene işgücünün eğitim yapısına bakıldığında, %40'ının formel bir eğitimden yoksun kaldığı görülmektedir. Bunların da ancak yarısının okur yazar olduğu alan çalışmasında saptanmıştır. Geçici işgücünün %40'ı ilköğretim mezunu iken, %10'unun ortaokul, kalan %10'u ise lise mezunudur. Ayrıca Cankurtaran'da yüksek öğrenim görenlere rastlanmamaktadır. Bu çalışma Çingene işgücünün eğitim düzeyindeki eksikliklerinin işgücü piyasasının dışında kalmalarının nedenlerinden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Cankurtaran'daki İlköğretim Okulu (Cevrik Kalfa İlköğretim Okulu) Müdürü mahalledeki ilköğretim çağındaki çocukların ancak üçte ikisinin okula devam edebildiğini ifade etmiştir. Görüşmede, çocukların okula devam sorununun temelinde ailelerinin maddi imkanlarının yetersizliğinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Ailelerin maddi sorunlarının olması çok küçük yaşlarda çocukları para kazanmaya itmekte, bunun sonucunda da okulun geri plana atılması sözkonusu olmaktadır. Bu durum çocukların düzenli olarak okula devam etmelerini engellemektedir. Basım ve yayın sektöründe ortalama geçici işlere başlama yaşı 13'tür. Çalışma alanında 12 yaşından önce bu işe başlayanların oranı %22, 12-15 yaş arası işe başlayanların oranı %68 ve 16 yaş ve sonrası için ise %10'dur. Cankurtaran'da işe başlama yaşının 16,5 olması çocuk yaşta bu işlere başlandığını ortaya koymaktadır.

Bunun yanı sıra okul müdürü, ailelerde anne ve babanın ayrı olması, aile içi şiddet ve alkol tüketiminin fazla olmasının da çocukların eğitimini olumsuz yönde etkilediği, çocuklarda derse uyumsuzluk ve konsantre olma sorunlarına yol açtığını ifade etmektedir. Çekirdek aile olmalarına karşın çocuklar için çalışma ortamı bulunmayacak kadar küçük (40-60 m² arasında olması) konutlarda oturmaları ve çocuklara ayrılmış odaların bulunmayışı da çocukların eğitimini engelleyen olumsuzluklardan biri olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, çocuklar arasında çingenelere karşı bir önyargı olmamasına rağmen, veliler arasında bu ön yargının bulunduğu ifade edilmektedir. Örneğin Cankurtaran Mahallesi'nde çingenelerin toplumla tam olarak entegre olduğunun belirtilmesine rağmen bir velinin okul müdürüne şikayette bulunurken 'çingene çocukları benim çocuklarımı dövmüş' ifadesini kullanması bile bu dışlama alışkanlığının sürdüğünü göstermektedir.

Menzilahir mahallesinde eğitim düzeyi de oldukça düşüktür. Toplam nüfusun %68'i ilkokul mezunu iken, ortaokul mezunlarının oranı %13, lise mezunlarının oranı ise %3'e düşmektedir. Görüşme yapılanların içerisinde üniversiteye devam eden veya mezun olan hiç kimsenin bulunmadığı, %11.6'sının ise hiçbir okuldan mezun olmadığı ifade edilmektedir. Kadınlarda eğitim düzeyinin daha da düştüğü ancak %52'sinin ilkokul mezunu olabildiği ve kadınların arasında ortaokul ve lise mezunlarının bulunmadığı görülmektedir. Kısacası tüm bunlar, düşük eğitim düzeyinin mahallede işsizlik oranının yüksek olmasında ve işgücünün enformel işlerde yoğunlaşmasında etkili faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplum Merkezi Müdürü eğitim konusunda çingenelerin tavırlarını şu şekilde açıklamaktadır;

"Okulu ve öğretmenleri sevmiyorlar. Sınıflar çok kalabalık, yaklaşık 50 kişilik ve öğrencilerin çoğunluğu çingene çocuklarıdır. Başarı düzeyi çok düşük. Bu nedenle de çingene olmayan aileler çocuklarını bu okula göndermek istemiyorlar. Mezun olan 20 çocuktan ancak yarısı liseye devam edebiliyor, ancak mezun oranı %5 kadardır. Aileler çocuklarını başka bir kentte eğitimlerine devam etmesini istemiyorlar, ayrıca çocukların eğitimi onları ilgilendirmiyor, sınıflarını bile bilmiyorlar. Bazı çocuklar alkol kullanıyor."

Gelir düzeyi: Çalışma sonuçları her iki mahallede de gelir düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Cankurtaran mahallesinde çalışanların aylık gelirlerinin ortalama (708 YTL) olduğu görülmektedir. Ayrıca mahallede gelir düzeyinin kadın ve erkek çalışanlar arasında farklılık gösterdiği görülmektedir. Günlük ücretlerin kadınlarda daha da düşük olduğu görüşmelerde ifade edilmiştir. Erkeklerin ortalama aylık kazançları 778YTL iken, kadınlarda bu 439YTL'ye düşmektedir. Aradaki farkın neredeyse iki kat olduğu görülmektedir. Ayrıca yapılan görüşmelerde yoğun çalışma dönemlerinde kazançların erkeklerde 2000-3000 YTL' ye, kadınlarda ise 1000-1500 YTL 'ye kadar çıktığı belirtilmektedir. Bunların yanısıra ortalama aylık kazancın, İstanbul'daki diğer mahallelerde çalışan çingene işgücünün kazancına göre daha

yüksek olduğu ifade edilmektedir. Bu durumda, Cankurtaran'daki geçici işgücünün daha kentleşmiş karakter göstermeleri ve daha uzun süre bu sektörde çalışmalarını nedeniyle işgücü piyasasında daha fazla pazarlık gücü elde ettikleri düşünülebilir.

Ağırlıkla enformel olarak hizmetler sektöründe çalışanların yoğunlaştığı Menzilahir mahallesinde gelir düzeyinin Cankurtaran mahallesine göre oldukça düşük olduğu görülmektedir. Menzilahir'da ortalama aile geliri 376YTL ile asgari ücretin (Aralık 2006 verilerine göre 488.70YTL) altındadır. Ayrıca çalışmada enformel sektörde çalışanların elde ettikleri gelirin 119YTL'ye kadar düştüğü saptanmıştır. Menzilahir mahallesinde enformel işlerde çalışan çingene işgücünün ortalama gelir düzeyinin Cankurtaran mahallesinin gelir düzeyinin neredeyse yarısına düştüğü görülmektedir. Bu durumda Menzilahir'daki çingene işgücünün daha zor yaşam koşulları içinde bulunduğu söylenebilir.

B) Mekansal Özellikler

Cankurtaran ve Menzilahir mahallelerinin mekansal özellikleri değerlendirildiğinde, her iki yerleşim alanının toplu taşıma ağlarına yakınlığı, niteliksiz düşük maliyetli konut alanlarına sahip olması ve her şeyden önemlisi iş olanaklarının bol olduğu merkez alanlarının çevrelerinde merkeze ulaşılabilir bir mesafede bulunması çingenelerin bu alanlarda mekansal olarak kümelenmelerini desteklemektedir.

Cankurtaran semtinin yüzyıllardır konut alanı olarak yerleşime açılmış olduğu, önceleri yüksek statülü kişilerin konut alanıyken, zamanla statü kaybına uğramasıyla birlikte özellikle de 1950'li yıllardan sonra orta ve alt gelir grubunun konut alanı haline dönüştüğü görülmektedir (ENLİL,DİNÇER; 1996, s.271). Osmanlı döneminden beri çingenelerin konut alanı da olan bu mahalle, son dönemde kentsel dönüşüm projesinin uygulanmasıyla birlikte çevrenin hızla konut kullanımından otel ve pansiyon gibi turizm işlevine dönüşümüne girmiş olmasından dolayı bugün konut alanı olma vasfını önemli ölçüde yitirmiştir. 2005 yılı itibarıyla, Cankurtaran Mahallesi'nde toplam 2600 kişinin yaşadığı ve bunlardan 800'ünün çingene olduğu ifade edilmiştir(Cankurtaran Mahallesi Muhtarı Nevin TAŞ ile görüşme).

Cankurtaran'ın basım sektörü gibi merkez sanayisi olarak adlandırılan bu sektörde, merkez yakınındaki mekansal kümelenmeler birçok çingenenin geçici işlerde çalışmasını kolaylaştırmaktadır. Özellikle Cankurtaran'ın eskiden basım merkezi olan Cağaloğlu'na (Babiali) yakınlığı, bu sektörün el becerisi gerektiren süreçlerinde daha önceleri de çok sayıda çingene işgücü kullanımını desteklemiştir. Ancak tarihi yarımada da sanayi kuruluşlarının yer seçmesinin yasaklanmasının ardından, Babiali'den İstanbul'un diğer merkezi semtlerine ve Topkapı, İkitelli gibi yeni basım sanayi odaklarına yer değiştirme süreçleriyle birlikte, eskiden kurulan bu ilişkilerin kısmen sürdürüldüğü ve bu yerleşim alanlarının sahip olduğu üretim kültürüne ilişkin değerleri nedeniyle yine basım firmaları tarafından geçici işler için çingenelerin tercih edildiği görülmektedir. Kısaca özetlemek gerekirse, Cankurtaran'daki çingenelerin

kümelenmelerinin, iş olanaklarına ve ekonomik kaynaklara kolay erişimi, formal ve enformel işe eleman alma ağlarına kolay katılımını sağlamakta etkili olduğu görülmektedir.

Menzilahir Mahallesi ise, Edirne kent merkezinin kuzeyinde, merkeze 10 dakika yürüme mesafesinde olan bir çingene yerleşimidir. Mahallenin adı 1361 yılında Edirne'nin Osmanlılar tarafından fethedilmesi ile ordunun ahırlarının bu alanda yerleştirilmesinden gelmektedir. Çingene topluluğun hangi tarihte bu alana yerleştikleri kesin olarak bilinmemektedir. Ancak, bugün yerleşiklerin 3. nesil aynı mahallede oldukları dikkate alınır, çingenelerin mahalleye yaklaşık 50 yıl önce yerleştikleri tahmin edilmektedir. Edirne'de yerleşiklerin tamamı çingene olan tek mahalle Menzilahir'dır. O nedenle çingene mahallesi olarak ta anılmaktadır. 2006 yılında, Menzilahir Mahallesi'nde yaklaşık olarak 5000 çingenenin yaşadığı belirtilmiştir (Mahalle muhtarı ile yapılan görüşme).

Bu mahallenin de Cankurtaran Mahallesi'ne benzer şekilde niteliksiz düşük maliyetli konut alanlarına sahip olduğu ve merkezin hemen çevresinde yer aldığı görülmektedir. Düşük gelirli olmaları nedeniyle mahalledeki konutlar kendi içinde farklılaşmasına rağmen genel olarak konutlarda kalabalık ailelerin yaşadığı ve fiziksel şartların iyi olmadığı saptanmıştır. Konutlar kullanılmış yapı malzemeleri ile 1 oda olarak yapılmış ve artan ihtiyaçlar ile genişletilmiştir. Bu nedenle konutların, enformel sektörün değişen gelir düzeyine göre yeniden şekillenebilen esnek bir yapı karakteri gösterdiği görülmektedir.

Çingenelerin bu mahallede kümelenmiş olmalarının (mekansal ayrışma) ve Menzilahir'ın enformel işlerin bol bulunduğu merkeze yakın konumlanmış olmasının, enformel işlere erişimde mesafe ve ulaşım yükünü azaltmakta etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca kentin de çok fazla yaygın olmadığı dikkate alındığında, Menzilahir'ın mekansal özellikleri (mekansal ayrışma, mesafe-ulaşım özellikleri, mahallenin konumu) işe katılım sürecini olumlu yönde etkilemektedir.

C) İşgücü Piyasasına İlişkin Özellikler

Çingene işgücünün işgücü piyasası özelliklerinin diğer sosyal gruplardan farklı olduğu görülmektedir. En temel farklılıklar 4 başlık altında değerlendirilmiştir.

Yüksek işsizlik ve enformel işlere yönelme: Çingenelerin genelde eğitim düzeylerinin düşük olması, işe alınmalarında karşılaştıkları önyargılı tutum, yaptıkları geleneksel işlerin (sepetçilik, kalaycılık, bakırcılık, elekçilik vb.) ekonomik geçerliliğini kaybetmesi vb. nedenlerle yaşadıkları mahallelerde işsizlik düzeylerinin oldukça yüksek olduğu ve enformel işgücü piyasası içinde daha çok enformel (geçici) işlerde çalıştıkları görülmektedir.

Cankurtaran mahallesinde düzenli işi olmayan ailelerin sayısı yüksektir. Bu oran Cankurtaran'da %86'dır. Ayrıca, ankete katılanların yarısından fazlasının hiçbir sosyal güvencesinin olmadığı, olanların ise yaygın olarak yeşil kartının bulunduğu

görülmektedir. Cankurtaran'da geçici çalışanların müzisyenlik, matbaa işleri, otelde kat görevlisi (dönüşüm projesi sonrası birçok konut otel ve pansiyon kullanımına dönüştüğünden bu tür hizmet işleri artmıştır) gibi işlerde daha çok günlük çalıştıkları ifade edilmektedir.

Menzilahır Mahallesi'nde ise özellikle geleneksel el sanatlarının ekonomik değerini kaybetmesi ve Edirne'de tekstil firmalarının kapanmasıyla son dönemlerde işsizlik oranlarının arttığı görülmektedir. (Mahalle bazında çalışanlara ilişkin istatistikî bilgilerin ancak Genel Nüfus Sayımlarının yapıldığı yıl için elde edilebilir olması nedeniyle mahalle bazındaki işsizlik oranlarının hesaplanmasında 2000 yılı verileri kullanılmıştır. Mahalledeki işsizlik oranları işsiz sayılarının çalışabilir nüfusa (15-64 yaş arası nüfus) oranı olarak hesaplanmıştır). TÜİK, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı Basılmamış Sonuçları'na göre, Edirne'de en yüksek işsizlik oranına sahip olan mahalle %31'lik oranla Menzilahır mahallesidir Aynı yıl itibarıyla Edirne kenti genelinde işsizlik oranının daha düşük olduğu görülmektedir (%5.33). İşsizlik oranları kadın erkek nüfus arasında da değişiklik göstermektedir. Bu oranlar mahallede erkeklerde %26,9 iken, kadınlarda %48,89'a çıkmaktadır. Kadınların düşük eğitim düzeyi, erken evlilik ile artan sorumlulukları (çocuk ve yaşlı bakımı vb.) işgücüne katılımı önemli ölçüde engellemektedir. Tüm bunlar çingene mahallesi'nde yaşam koşullarının kadınları daha çok zorladığının bir göstergesidir. Sonuç olarak, mahalledeki yüksek işsizlik oranları başka çıkış yolu bulamayan çingeneleri zorunlu olarak enformel işlere yönlendirmektedir.

Menzilahır mahallesi'nde formel işgücü piyasasındaki ayrımcılığın enformel sektöre yönelmede önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde gazete ilanlarına 'çingene olmayan' ibaresinin sıklıkla eklendiği ifade edilmektedir. Görüşülen kadınlar çingene oldukları için daha açık bir anlatımla hırsız olabilecekleri düşünülerek işe alınmakta tereddüt edildiğini belirtmişlerdir. Bu nedenlerle çalışanların iş bulmada gazete ilanları, İş Kurumu vb. formel kanalları kullanmadığı görülmektedir. Bu formel kanallarla ayrımcılığın yapıldığı ve bu nedenlerle çalışanların enformel yöntemlerle (sosyal ağların kullanılması) iş bulabildikleri görülmektedir. Enformel sektörde çalışanların %78'i işlerini komşuları ve arkadaşları aracılığı ile bulduklarını söylemektedir. İş bulanların %22'si ise işverenlerin mahalleye gelerek, genellikle kahvelerden işçi topladığını ifade etmektedir. Bu durum Menzilahır mahallesi'nin işverenler tarafından düşük statülü ve kalifiye olmayan işgücünün bol bulunduğu bir nüve olarak görüldüğünü göstermektedir.

Formel sektör hakkında bilgi yetersizliği: Cankurtaran mahallesi'nde düzenli işi olan ailelerin oranı %14'tür. Cankurtaran mahallesi'ndeki ailelerde düzenli işi olanların sayısı 1'in üzerine çıkmamaktadır. Bu durum formel işgücü piyasasında yer alanların sınırlı olduğunu, bu nedenle ailelere iş bilgisi taşıma potansiyellerinin de zayıf olduğunu göstermektedir.

Menzilahir mahallesinde ise enformel sektörde çalışanların ailelerinin ancak %10'nunda düzenli bir işe sahip olan işgücü bulunmaktadır ve aile içinde düzenli bir işi olanların sayısı biri geçmemektedir. Bu durumda enformel sektörde çalışanların düzenli işler hakkında bilgilenmesi ve işlerden haberdar olması mümkün olmamaktadır. Tam tersi düzenli işi olanların ailelerinde ortalama 2,3 kişi düzenli işte çalışmaktadır. Bu durum formel sektördeki açılan işler hakkında bilgilenmenin iş bulmada önemli olduğuna işaret etmektedir.

Ucuza çalışma ve uzun çalışma saatlerine razı olma: Cankurtaran mahallesinde oturup basım sektöründe çalışan geçici çingene işgücünün tercih edilme gerekçelerinden biri sektörde yaklaşık olarak %30-40 daha ucuza çalışıyor olmalarıdır. İşverenler, çingenelere okuryazar olmadıkları için esnek ücret verebildiklerini ifade etmişlerdir. Sektörde düzenli çalışan işgücü ortalama 1000 YTL kazanırken, geçici çalışanların ortalama olarak ayda 605 YTL kazandıkları görülmektedir.

Cankurtaran mahallesinin tersine Menzilahir mahallesinde, gerek kamu hizmeti yapan işyerlerinde gerekse müzisyen olarak çingene çalıştıran işyerlerinde aynı işi yapan çingeneler ile diğer çalışanlar arasında farklı ücret uygulamasının söz konusu olmadığı saptanmıştır.

Cankurtaran'da yaşayan çingene işgücünün basım ve yayın sektöründe ağustos ve mart ayları arasında mevsimlik geçici işlerin yoğun olmasından dolayı haftada çalışılan gün sayısı ile bir gün içerisindeki çalışma saati artmaktadır. Sektörde geçici işlerde çalışanların içinde her gün çalışanların oranı %58 iken , haftada 6 gün çalışanların oranı %34'tür. Haftada 3 gün çalışanların oranının ise %8'e düştüğü görülmektedir. Benzer şekilde günde ortalama çalışma saatine bakıldığında bunun ortalama 12 saat olduğu görülmektedir. Bu kadar uzun çalışma gün ve saatlerinin olması geçici çingene işgücünün, yoğun dönemlerde zor koşullar altında çalışan kırılgan bir işgücü kesimi olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumu bir çingene atasözü şöyle ifade etmektedir '*Çingene çamurlu çukurda hayat bulur.*'

Konut alanlarının ayrışması: Çingenelerin konut alanlarının ayrışması sosyal ağları besleyerek çingenelerin enformel işlerde yoğunlaşmalarını desteklemektedir. İstanbul'da ve Edirne'de çingenelerin yaşadığı semtlerin ayrıştığı görülmektedir. İstanbul Basım ve Yayın Sektöründe çalışan çingene işgücünün ağırlıklı olarak çingenelerin bulunduğu Cankurtaran, Kuştepe, Gültepe, Ahırkapı, Kasımpaşa ve Tophane gibi semtlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Benzer bir durum Edirne'de bulunan çingene mahalleleri için söz konusudur. Çingenelerin Edirne'de Menzilahir dışında Yıldırım Hacısarraf, Umurbey, Yeni imaret, Yıldırım Beyazıt, Karaağaç, Gazimihal ve Çavuşbey gibi semtlerde yoğun olarak yaşadığı görülmektedir. Her iki mahallede de bu alanların işverenler tarafından bilindiği ve ihtiyaç durumunda enformel (geçici) işler için çingenelerin haberdar edildiği belirtilmektedir.

Cankurtaran'daki çingene işgücünün mekansal ayrışması birarada yaşamaktan duyulan hoşnutluk ve gönüllülüğe dayanırken, Menzilahir'dakilerin ayrışması konut

piyasasından dışlanmaları ile yakından ilişkilidir. Edirne’de gelir düzeyi iyi olanların oturduğu Binevler, Şükrüpaşa, Kutlutaş, Kocasınan, Fatih mahallesi gibi semtlerdeki konut fiyatları (50-150 bin YTL) ile çingenelerin yoğun yaşadığı mahallelerde konut fiyatları(10-25 bin YTL) arasındaki büyük farklılık, zaten ekonomik durumları kötü olan çingeneleri bugün için yaşadıkları mahallelere hapsedmektedir (emlakçı görüşmeleri). Ayrıca yeni konut ararken veya satarken emlak ofisleri yerine aralarındaki sosyal ağlara dayalı olarak tanıdık-akraba ilişkilerinin kullanılması da çingenelerin tanıdıklarının/akrabalarının oturduğu mahallelere taşınmasına sebep olmaktadır. Bu durum mekansal ayrışmayı iyice güçlendirmektedir. Ancak çingeneler arasında ekonomik olarak güçlü bir duruma gelindikten sonra farklı mahallelere taşınma bir eğilim olarak çıkmaktadır. Bu eğilim, Cankurtaran mahallesinde de saptanmıştır.

V) ÇINGENE İŞGÜCÜNÜN ENFORMEL İŞGÜCÜ PİYASASINA KATILIM BİÇİMLERİ

Çingenelerin işgücü piyasalarına katılımlarında hayat tarzlarındaki farklılıklara uygun işleri seçmeleri, konut alanlarındaki ayrışma, aralarındaki güçlü sosyal ağlar, belli işlerde ayrışma, esnek grup çalışmaları ve çalışma saatlerinin varlığı gibi konular ön plana çıkmaktadır. Ancak bunlar iki mahallenin farklı şehirlerde yer alması, etnik grupların yapısal özellikleri, işgücü piyasası özellikleri ve mahallelerin mekansal özelliklerinden dolayı farklı biçimlerde yaşanmaktadır.

A) Cankurtaran Mahallesi

Çingenelerin yaşam tarzlarının seçtikleri işlere de yansıdığı görülmektedir. Özellikle enformel ve geçici işler onların yarın endişesi olmadan, günü birlik yaşama ve günlerini gün etmeye dayalı yaşam tarzlarıyla çok örtüşmektedir. Böylece istedikleri zaman istedikleri kadar çalışma esnekliğine de sahip olmaktadır. Yıllardır yaptıkları işlerin el işçiliğine dayanıyor olması ve buna yatkınlıklarının, basım sektöründe yine el işçiliğine dayalı işlere yönelmelerinde etkin olduğu düşünülebilir.

Uzun yıllar basım sektöründe geçici olarak çalışma geleneğinin bulunması yapılacak işler için belli düzeyde beceri birikimi sağlamaktadır. Çalışma mevsimi geldiğinde ise işverenlerce ilk akla gelenler çingeneler olmaktadır. Bunların yapılacak işleri bilmeleri, hızlı olmaları, daha verimli olmaları, işi çabuk öğrenmeleri, beceri birikimine sahip olmaları kısacası yapılacak işlere yatkın olmaları işgücü piyasasında önemli bir avantaj sağlamaktadır. İşverenler uzun süredir çalışmalarını nedeniyle kendileriyle çingeneler arasında belli bir güven oluştuğunu ve dostluk kurulduğunu bu nedenle de onları çalıştırmaktan çekinmediklerini belirtmişlerdir.

Geçici işlerde talebe göre hem erkeklerin hem de kadınların çalıştıkları görülmektedir. Ancak firmalar tarafından işverenlerin yorucu ve kol gücü gerektiren

ağır işler (harman çekme vb) için erkek işgücü, daha hafif el becerisi gerektiren ve genellikle de oturularak yapılabilen işler için ise kadın işgücü çalıştırdıkları ifade edilmektedir. Ellerinin bu işler için çok yatkın ve küçük olması geçici işlerde kadınlara önemli avantaj sağlamaktadır. Ayrıca firmalar tarafından çingene kadınların iş açısından daha sorumlu oldukları belirtilmektedir. Bu nedenlerle geçici işçi çalıştıran firmaların yarısından çoğu (%53) yalnızca kadın veya ağırlıklı olarak kadın çalıştırdıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca kadınların ev sorumlulukları ve çocuklarının olması kadınlar için bu tür esnek işleri cazip kılmaktadır. Böylece kadınlar istedikleri zaman ve istedikleri kadar çalışarak ekonomik bir getiri elde edebilmektedir. Yapılan görüşmelerde “sürekli iş bulsanız bu işleri hemen bırakır mısınız?” sorusuna geçici çalışanların %43’ü hayır yanıtını vermiştir. Hayır diyenlerin içinde ev hanımlarının ve çocuğu olanların önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

Sektörde ekip veya takım çalışması olarak tanımlanan geçici işgücünün gruplar halinde çalışması oldukça yaygındır. Görüşme yapılan geçici işgücünün hemen hepsi gruplar halinde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Söz konusu grupların büyüklüğü talebe göre değişmektedir. 10 kişiden az gruplar olabildiği gibi yoğun dönemlerde 100 kişilik gruplara bile ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür grupların ağırlıklı mahallede bulunan aracı kişiler (simsarlar) tarafından organize edildikleri görülmektedir. Aracıların firma ile parça başına anlaşığı, bu fiyatın altında işi grup içindekilere dağıtmaktadır. Ancak işin firmanın istediği zamanda ve istediği nitelikte yapılmasının sağlanması aracının sorumluluğundadır.

Sektördeki geçici işlerin ağırlıklı belli bir zaman diliminde bitirilme gerekliliğinin (özellikle gazeteler, dergiler, okul kitapları vb) olması işin organizasyonunu etkilemektedir. Bu tür işler için yoğun zamanlarda fazla sayıda ve gruplar halinde uyumlu çalışacak kişilere ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle de yapılacak işlerin süresinin uzaması ek maliyet anlamına geldiği için yapılacak işlerin organize edilmesinin kısa bir zaman içinde yapılması gereklidir. Çingenelerin genelde yakın akrabalık ve tanışıklık ilişkileri kısa sürede organize olmalarını mümkün kılmaktadır. Bazen birkaç saat gibi kısa süre içerisinde 50-100 arasında kişinin bir araya gelmesi gerekmektedir. Böyle bir durumda özellikle de çingeneler arasındaki sosyal dayanışma ağlarının bu enformel organizasyonlarda çok önemli olduğu görülmektedir.

Bu tür grup çalışmaları, işin niteliğinden kaynaklandığı gibi işgücünün yapısal özellikleriyle de oluşmaktadır. Çingenelerin eğlenceye düşkünlükleri ve grup içi dayanışmalarının güçlü olması basın sektöründe gruplar halinde çalışmalarında ‘eğlenerek çalışıyoruz’, ‘tanıdıklarla kalabalık olarak çalıştığımız için sıkılmıyoruz’ diyerek yaşam tarzları ile işleri arasındaki uyumu ifade etmektedirler. Görüşme yapılan geçici çalışanların %64’ü yaptıkları işi eğlenceli, kalabalık olarak yapıldığı için sürükleyici, hareketli bulmakta, işlerden ve çalışma koşullarından fazla yakınmamaktadırlar. Hatta bu işi çok severek yaptığını söyleyen çalışanlar bile bulunmaktadır. Bu nedenle görüşme yapılanların içinde, yapılan işi yorucu ve ağır

olarak tanımlayanların oranı (%21) da oldukça düşüktür. Çalışanların % 68'i işten beklentilerinin tam olmasa bile büyük ölçüde karşılandığını ifade etmişlerdir. Geçici çalışanların çoğu (%68) bu tür esnek ve geçici işlerin sürekli olmamasından yakınmakta, her zaman bu tür iş bulamadıklarını ifade etmektedir.

Söz konusu mahallede geçici çalışanların %42'sinin evlerine de iş aldıkları ifade edilmektedir. Evlerin yanı sıra mahalle meydanının, kahvelerin bu amaçla kullanıldığı görülmektedir. Bu tür işlerin daha çok düşük nitelikli işler olduğu, sektörde yüksek kaliteli işlerin firma dışına çıkartılmadığı firma sahipleri tarafından ifade edilmektedir.

“Mahalle etkisi” (Neighbourhood effect) yaklaşımında da belirtildiği üzere mahallede gençler arasındaki ağlar işgücü piyasasına katılımı ilgili davranış ve özelliklerin aşılmasında etkin rol oynamaktadır (EVANS ve diğ; 1992 aktaran BAUDER; 2002, s.86). Bu nedenle mahallelerdeki komşuların istihdam özellikleri, işsizlik oranları ve gelir düzeyleri gençlerin istihdam durumlarını da belirlemede önemlidir.

Bu çalışma, gençlerin sosyalleşme sürecinin geçici işlere yönelmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Geçici olarak çalışan çingene işgücünün neden bu işleri tercih ettikleri sorulduğunda %63'ü mahalledeki arkadaş ve akrabalarının da bu işi yaptıklarını, bu işe yabancı olmadıklarını, bunun bilinen bir iş olduğunu belirtmişlerdir. Zaten çok fazla da başka iş imkanlarının bulunmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, geçici çalışanların çocuklarının %34'ü yine matbaa işlerinde geçici olarak çalışmaktadır. Bu oranın yüksek olması da bu yaşam alanlarında aynı sektörde geçici çalışanların yeniden üretildiğini göstermektedir. Çocukların yaşlarına bakıldığında ortalama yaşın 17,1 olduğu ve bu çocukların %87'sinin 18 yaş ve altında bulunduğu kısacası okul çağında iken çalıştıkları görülmektedir. Cankurtaran'da oturanların tümünün basım sektöründe enformel işleri yaptıkları ifade edilmektedir. Geçici işlerde çingene işgücünün yoğun olarak çalıştığına işaret eden diğer bir gösterge de mahallelerdeki hane gelirinin ağırlıkla basım ve yayın sektöründeki işlerden sağlanıyor olmasıdır. Cankurtaran'da toplam hane gelirinin ortalama %72,8'inin bu işlerden kazanıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca, Cankurtaran'da oturan geçici işgücünün %28'inin gelirinin tamamını bu işlerden karşılıyor olması, Cankurtaran'daki geçici çalışanların daha fazla bu işlere bağımlı olduğunu göstermektedir.

Aynı zamanda bu alanda yaşayanların, eğitim seviyesinin düşük olması eğitimin sağlayacağı faydanın farkında olmadıklarını ve eğitime ilgi göstermediklerini ortaya koymaktadır. Bu nedenlerle okullar işgücü piyasası beklentilerinin belirlenmesinde önemli rol oynamamakta, diğer kurumsal ağlarında bulunmaması nedeniyle daha çok kahveler ve sokaklar işgücü piyasası beklentilerini şekillendiren yegane yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu yerlerin sosyal ağlarla iş bulma, işten haberdar olma süreçlerinde etkin bir şekilde kullanılması ile belli işlerde ayrışma artmaktadır. Ayrıca, mahallede de yeterli düzeyde eğitim veren kurumlar varken, eğitime olan ilginin az olması sosyalleşme süreçleriyle gençlerin geçici işlere yönelmesini daha da

güçlendirmektedir. Kısacası alan çalışmasının bulguları, sosyalleşme süreçlerinin enformel işlerin yeniden üretilmesinde ve ayrışma sürecinde önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışma alanında sosyal ağların gelişmesini destekleyen konut alanlarındaki ayrışmanın, işlerdeki ayrışmayı desteklediği görülmektedir. Cankurtaran'da yaşayan çingenelerin toplam mahalle nüfusu içindeki payı %30,7'dir. Cankurtaran'da basım sektöründeki işlerde ayrışmanın %34,1 olması konut alanlarındaki ayrışmanın işlerdeki ayrışmayı desteklediğini ortaya koymaktadır. İşlerdeki ayrışma, belli bir grubun sayısal olarak belli işlerde yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, işlerdeki ayrışma 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre Cankurtaran mahallesinde Basım ve Yayın sektöründe çalışan (çingene) işgücünün bu mahallede toplam imalat sanayinde çalışanlar içindeki oranı olarak ele alınmıştır. Mahallede yapılan görüşmelerde bu sektörde çalışanların %100'üne yakınının çingene işgücü olduğu belirtilmiştir ve bu kabule dayanarak ayrışma düzeyi hesaplanmıştır.

Ayrıca ayrışmayı ortaya koyan akrabalık, arkadaşlık ve tanışıklık gibi ilişkilerin Cankurtaran'da yaygın olduğu görülmektedir. Bu mahallede bulunanların çoğunluğu akrabalarıyla aynı mahallede yaşamakta ve birbirini tanıma oranının %100 olduğu ifade edilmektedir. Bu oranların yüksek olması konut alanlarının ayrılmış olduğuna işaret ederken, mahalle içinde sosyal ağların gelişimi için uygun bir ortam yaratmaktadır.

Sosyal ağların gelişiminde uzun süre bir yerde oturuyor olmakta oldukça önemlidir. Uzun süre aynı alanda birlikte yaşama aile, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerine dayalı kişisel ağları geliştirmektedir (HANSON, PRATT;1995, s.377). Cankurtaran'da ortalama oturma yılı 26 yıldır. Aynı evde yaşayanların oranına bakıldığında ise, bunun ortalama 17 yıl olduğu görülmektedir. Aynı mahalle içinde ortalama oturma süresinin aynı konutta oturma süresinden yüksek olması daha çok mahalle içerisinde yer değiştirildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum söz konusu mahallelerde oturanların mekana oldukça sabitlenmiş olduğuna işaret etmektedir.

Mekana sabitlenmeyi sağlayan faktörlerden biri de oturlan evin kira olup olmadığıdır. Cankurtaran özellikle son on yıl içinde hızlı bir el değiştirme sürecine girmiş dönüşüm projelerinin uygulanmasıyla konut alanı olma vasfından giderek uzaklaşmıştır. Bu nedenle zaman içinde kirada oturanların oranı oldukça yükselmiştir. Bugün bu semtte basım sektöründe geçici çalışanların %85'inin kirada oturduğu görülmektedir. Ancak mahallede ortalama kira bedelleri oldukça düşüktür (ortalama 123YTL). Kısacası, Cankurtaran'da yüksek kiracılık oranına rağmen düşük kira bedellerinin mekansal sabitlenmeyi desteklediği görülmektedir.

Daha iyi maddi imkanları olsa mahalleyi değiştirip değiştirmeyecekleri sorgulandığında, Cankurtaran'da oturanların tamamı değiştirmek istemediklerini belirtmişlerdir. Cankurtaran'da oturanların %86'sı tanıdık ve akrabaları bu mahallede olduğu için, %28'i civarda bol iş olanaklarının olmasından dolayı ve %14'ü ise kolay

topluluğun taşıma imkanları olması nedeniyle mahalleden gitmek istememektedir. Mahallede kalmak isteyenlerin yüksek oranlarda tanıdık ve akrabalarından kopmak istemedikleri ve bir arada olmak istemeleri, aralarındaki sosyal ilişki ve ağların ne kadar güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu etnik yapıya dayalı sosyal ağların güçlü olması, çingene işgücünün konut alanlarındaki ayrışmayı artırmaktadır ve bu ağların işgücü piyasasını düzenlemede kullanılması ise, işlerdeki ayrışmayı desteklemektedir.

B) Menzilahir Mahallesi

Mahallede yaşayan çingenelerin değişik sektörlerdeki enformel işlerin yanı sıra, sınırlı sayıda da olsa kamu sektöründe ve özel sektöre ait işyerlerinde ağırlıklı geçici olarak çalıştığı görülmektedir. Kamu hizmetlerinde çalışanlar kanalizasyon işleri ile temizlik-çöpçülük gibi işgücü piyasasında düşük statülü ve beceri gerektirmeyen, fiziksel güç isteyen ve başkalarının yapmayı tercih etmediği işlerde geçici olarak çalıştırılmaktadır. Enformel olarak çalışanlar iş buldukça hamallık, işportacılık, şoförlük, inşaat işçiliği, temizlik, çapa vb. işgücü piyasasında talep görmeyen, eğitim ve kalifikasyon (uzmanlık) gerektirmeyen işleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bunlara ek olarak etnik topluluğa özel işlerde bulunmaktadır. Bunlar at arabacılığı, kurbağa toplama ve satma vb. işler olarak sıralanabilir. Kadınlar arasında da ev ve apartmanların merdiven temizliği gibi enformel işler yaygın olarak yapılmaktadır. Kadınlar kışın bu tür işleri yaparken, yazın çapa gibi tarımsal işler yaptıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca aralarında falcılık yapanlara da rastlanmaktadır. Bunların dışında restoranlar, barlar ve eğlence merkezleri çingeneleri müzisyen olarak işe almakta ve Edirne'de bu oran her geçen gün artmaktadır. Çingenelerin müzik konusunda kabiliyetli oldukları ve gün geçtikçe işgücü piyasasında bu alanda avantajlı bir konuma geldikleri görülmektedir. Özel sektörde çalışan çingenelerin bazıları da mahalle içerisinde kendi adına kahveci, berber, fırıncı ve bakkal olarak çalışmaktadır.

Menzilahir mahallesinde çoğunluk (%55) işlerini kendilerinin seçmediğini, gerçekte başka şansları olmadığı için bu işlerde çalıştıklarını ifade etmektedir. Buna karşılık mahallede işlerini sevdiği için yapanların oranı oldukça azdır (%18). Sonuç olarak mahallede yaptıkları işler dışında başka seçeneklerinin olmaması ve hatta %18,8'inin artık iş aramaktan bile vazgeçtiğini ifade etmesi mahalledeki çaresizliği açıkça ortaya koymaktadır. Bulunan işlerin ağırlıklı (%82) mahalledeki aynı tür işleri yapan arkadaş ve akrabalar yoluyla bulunması aynı işlerde yoğunlaşmaya ve mahallede benzer istihdam özelliklerinin yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Ancak bu süreçte işverenlerin rolünün de belirleyici olduğu görülmektedir. Özellikle işverenlerin mahalleye gelerek, genellikle kahvelerden işçi topladığını ifade etmektedir. Bu durum Menzilahir mahallesinin işverenler tarafından düşük statülü ve kalifiye olmayan işgücünün bol bulunduğu bir nüve olarak görüldüğünü ortaya koymakta ve bazı enformel işlerde yoğunlaşmanın nedenini oluşturmaktadır.

Diğer taraftan temizlik, çöp toplama, kanalizasyon işlerinde çingenelerin vasıfsız olmaları, eğitim düzeylerinin düşük olması ve bu tür işleri başkalarının tercih etmemesi nedeniyle çalıştırıldığı ifade edilmektedir. Ancak 2006 yılı itibari ile Belediyeye bağlı çalışan Temizlik İşleri Müdürlüğünde çalışanların %90'ının çingene olduğu ve işverenlerin, çingenelerin çalışmalarından çingenelerin de bu işi yapmalarından memnun oldukları ifade edilmiştir. Ayrıca, çingenelerin hayat felsefelerine uygun olarak işverenlerin çoğunun çingenelerin taleplerine göre esnek çalışma saati uygulamalarını gerçekleştirdikleri görülmektedir. Zaten müzisyen olarak çalışanların tüm gün yerine akşam belli saatlerde (akşam 9-gece 2-3arası) çalışıyor olması, bu işlerin yaşam tarzına uygun olduğunu da göstermektedir.

Müzikle uğraşan çingenelerin işgücü piyasasındaki konumları kamu sektöründekinden daha farklıdır. Müzisyenlik, çingenelerin işgücü piyasasında avantajlı olduğu ve en fazla tercih edildiği bir alandır. Müzisyenlik yapan çingenelerin 3-8 kişilik gruplar halinde veya bireysel olarak otel, lokanta, meyhane vb. işyerlerinde çalıştıkları görülmektedir. Bu gruplar 'takım' olarak adlandırılmaktadır. Takım genellikle erkek elemanlardan oluşmaktadır. Kadınların müzisyenlik yapmaları yada dans etmeleri ayıp sayılmaktadır. İşverenlerin %40'ı takım çalıştırdığını ifade ederken, %40'ı bireysel, kalan %20'si ise her iki şekilde eleman çalıştırdığını belirtmiştir. Sektörde iş bağlantıları genellikle takım başları vasıtasıyla kuruluyorken, çingenelerin toplandığı 'Müzisyenler Kahvesi'nin de müzisyenlerin iş fırsatlarından haberdar edilmesinde etkin rol oynadığı görülmektedir. Müzisyen çingeneler gereksinim duyulduğunda telefonla çağrıldıkları gibi, bazen de haftanın 2-3 günü, ağırlıklı olarak hafta sonları düzenli olarak çalışmaktadırlar. İşyerlerinin %40'ı müzisyenlerle ilişkilerinin sürekli olduğunu ifade ederken, yine de takımların tam anlamıyla bir işyerine bağımlı olmadıkları ve iş fırsatları çıktığında başka işyerlerine de gittikleri ifade edilmektedir. Bu yolla müzisyenlerin daha fazla kazanabilmeleri mümkün olabilmektedir. Aynı şekilde işverenlerinde gelen talebin niteliğine uygun olarak birden fazla müzisyenle iş bağlantısı kurdukları görülmektedir. Ayrıca müzisyenlik yapanlar yaz aylarında çok sayıda düğün olması nedeniyle daha fazla kazanmaktadır. Bir düğünden ortalama 500 YTL ile 1000 YTL kazandıklarını ifade etmişlerdir. Gittikleri düğünler Edirne ile sınırlı kalmamakta, Bursa, İzmit, İstanbul, Babaeski, Kırklareli gibi Türkiye içindeki kentler ile yurtdışında Yunanistan, Bulgaristan ve diğer Balkan ülkelerine gidildiği görülmektedir.

Müzisyen çalıştıran işyerleri de çingenelerle çalışmada problem yaşamadıklarını ve çingeneleri kabiliyetli ve vasıflı oldukları için tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Hatta bir işveren çingeneleri 'Edirne'nin renkleri' olarak gördüğünü ve bu sektörde özellikle onların görülmeye yada onlarla eğlenmeye gelenlerin çoğunlukta olduklarını ifade etmiştir. Edirne'nin kendi içine kapalı bir toplum yapısının olmaması (işverenlerin %60'ının Edirne doğumlu olmaması), işverenlerin eğitim düzeylerinin genelde yüksek olması (işverenlerin %40'ı ilkokul, %40'ı lise ve %20'sinin üniversite mezunu olması)

ve her şeyden önemlisi özellikle müzisyenlik işi için çingeneleri ‘çingene kimliği’ ile değil de ‘Edirne’nin renkleri’ olarak gören işverenlerin çingenelerin sayesinde kazandıklarının farkında olmaları (ekonomik kaygıları) çingenelerin işe almada olumsuz önyargıların önüne geçmektedir.

Ayrıca bu çalışma, Cankurtaran mahallesine benzer biçimde gençlerin sosyalleşme sürecinin geçici işlere yönelmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Mahallede çalışanların %35’inin düzenli bir işi olduğu ifade edilmektedir. Büyük bir çoğunluğun işsiz olduğu ve enformel işlerle yaşamlarını sürdürdükleri görülmektedir. Mahallede geçici çalışanların çocuklarının da enformel işlerde geçici olarak çalıştığı saptanmıştır. Çoğunluk erken yaşlarda eğitimini kesmekte ve çalışmaya başlamaktadır (ortalama 13-16 yaşında). Mahallede 7-19 yaş arası çocukların %97’si okumak yerine çalışmaktadır. Çalışmak yerine okula gitmek isteyen çocukların oranının %14 ile oldukça düşük olması çalışma yaşının erken olması konusunda bir sıkıntı duyulmadığının ve bunun bir yaşam biçimi olarak benimsendiğinin bir göstergesidir. Bu durum Toplum Merkezi Müdürü’nün sözleri ile de doğrulanmaktadır. Enformel işlerde çocukların da yoğun olarak çalıştığına işaret eden diğer bir gösterge de ailede çalışan sayısının birin üzerinde olmasıdır. Ortalama aile büyüklüğünün fazla olması (7,5) ve düşük gelir düzeyi enformel sektörde geçici olarak çalışılmasını zorunlu kılmaktadır. Görüşme yapılanların ancak %37’sinin tüm aile gelirini kazandığını ifade etmesi de bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bunların yanısıra Menzilahır’da yaşayanların eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle okullar işgücü piyasası beklentilerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynamamaktadır. Cankurtaran örneğine benzer olarak, daha çok kahvelerin ve sokakların işgücü piyasası beklentilerini şekillendirdiği görülmektedir. Söz konusu yerlerin sosyal ağlarla iş bulma, işten haberdar olma süreçlerinde etkin bir şekilde kullanılması söz konusudur. Eğitime olan ilginin az olması sosyalleşme süreçleriyle gençlerin enformel işlere yönelmesini daha da güçlendirmektedir. Kısacası alan çalışmasının bulguları, sosyalleşme süreçlerinin enformel işlerin yeniden üretilmesinde ve Menzilahır’da enformel işlerin yoğunlaşmasında önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Daha iyi maddi imkanları olsa mahalleyi değiştirip değiştirmeyeceği sorgulandığında Menzilahır’da oturanların %74,19’u değiştirmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu mahallede yaşayanların %22,59’u tanıdık ve akrabaları bu mahallede olduğu için mahallede yaşamak istemekte, %22,59’u ise evin baba evi olması ve başka seçeneği olmadığı için burada yaşamak istediğini belirtmektedir. Mahallede kalmak isteyenlerin düşük oranlarda tanıdık ve akrabalarından kopmak istememeleri, aralarındaki sosyal ilişki ve ağların çok güçlü olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durumda, mahalledeki çingenelerin maddi zorunluluktan ve diğer konut alanlarındaki dışlanma nedeniyle burada yaşadığı söylenebilir.

SONUÇ

İstanbul ve Edirne’de enformel işgücü piyasalarındaki enformel işgücü piyasasına katılım biçimleri ve bunu etkileyen faktörleri Cankurtaran ve Menzilahır örnekleri üzerinden ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma sonucunda bazı önemli bulgulara erişmek mümkün olmuştur.

Cankurtaran ve Menzilahır Mahallelerinde çingene işgücünün yoğun olarak enformel işlerde çalıştıkları görülmektedir. Enformel işlerin, çingenelerin yapısal özelliklerine (aile yapısı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi), mahallenin mekansal özelliklerine ve işgücü piyasası özelliklerine bağlı olarak, bu mahallelerde yeniden üretildikleri saptanmıştır.

Mahallelerde çingenelerin eğitim düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda iş beklentisinin şekillenmesinde ve iş bulmada okulların değil, meydan ve kahvelerde gerçekleşen sosyalleşme süreçlerinin belirleyiciliği artmakta ve sosyalleşme süreçleri (sosyal ağlar) benzer işlerin bu mahallelerde yeniden üretilmesinde önemli rol oynamaktadır. İşin organize edilmesinde ve iş bulmada Cankurtaran’da simsarlar önemli iken, Menzilahır’da simsarlara rastlanmamaktadır. Cankurtaran’da basım işlerinde Menzilahır’da ise müzik işlerinde gruplar halinde çalışma ön plandadır. Bu mahallelerdeki grup çalışmaları, çingenelerin yapısal özelliklerine uygun bir iş yapma yöntemi olarak, hem esneklik sağlamakta ve hem de yapılan işi zevkli kılmaktadır.

Cankurtaran örneğinde çingeneler daha kentsel özellikler gösterirken, Menzilahır’dakilerin daha kırsal bir yapı gösterdiği görülmektedir. İster kentli, ister kırsal karakter gösterecek sosyal ağların yoğun kullanımı nedeniyle, gerek enformel işlerde gerekse konut alanlarında ayrışmanın yaşandığı izlenmektedir. Ayrışma sürecinde, etnik kimliklerin kentli kimliğinin üstünde bir belirleyiciliğinin olduğu görülmektedir. Cankurtaran örneğinde konut alanındaki ayrışmanın, beraber yaşamaktan duyulan hoşnutluk ve gönüllülük, Menzilahır örneğinde ise daha çok maddi zorunluluk ve konut piyasasındaki dışlanma sonucunda ortaya çıktığı saptanmıştır.

Cankurtaran ve Menzilahır mahallelerinin toplu taşıma ağlarına yakınlığı, niteliksiz düşük maliyetli konut alanlarına sahip olması ve her şeyden önemlisi iş olanaklarının bol olduğu merkez alanlarının çevresinde merkeze ulaşılabilir bir mesafede bulunması, çingene grupların enformel (geçici) işlerde çalışmasını desteklemektedir. Ayrıca, mahallelerdeki konutların, enformel sektörün değişen gelir düzeyine göre yeniden şekillenebilen (oda eklenmesi vb.) esnek bir yapı karakteri gösterdiği görülmektedir.

Sonuç olarak, çingenelerin enformel işgücü piyasasına katılım sürecinde işgücünün yapısal özelliklerinin, işgücü piyasası özelliklerinin ve mekansal faktörlerin belirleyici olduğu görülmüştür. Son dönemlerde özellikle mekanın ve sosyal ağların enformel işgücü piyasalarını düzenlemedeki etkinliğinin anlaşılması, çingenelerin

yaşam alanlarının planlamasında ve mekana ilişkin kararların üretilmesinde bu faktörlerin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

SONNOTLAR

¹ Bu çalışma, Gazi Üniversitesi BAP 06/2003-36 nolu ‘Toplumsal yapılanmaların Üretim Kültürünün ve Yerel Emek Piyasası Yapısının Enformel İlişkileri Yeniden Üretmesi’ ve TÜBİTAK-SOBAG 104K096-2005 nolu ‘Sosyal Dayanışma Ağlarının Kentsel Dönüşümde Değerlendirilmesi: Edirne Örneği’ isimli araştırma projelerinin bulgularından yararlanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

- BAILEY, T., WALDINGER, R. (1991), “Primary,Secondary,and Enclave Labor Markets. A Training Systems Approach”, *American Sociological Review*, Vol 56, No.4, pp. 432-445.
- BAUDER, Harald (2001), “Culture in The Labor Market: Segmentation Theory and Perspectives of Place”, *Progres in Human Geography*,Vol 2, No.1, pp. 37-52.
- BAUDER, Harald (2002), “Neighborhood Effects and Cultural Exclusion”, *Urban Studies*,Vol 39, No.1,pp. 85-93.
- BAUDER, Harald (2005), “ Habitus, Rules of the Labor Market and Employment Strategies of Immigrants in Vancouver, Canada”, *Social and Cultural Geograph*, Vol 6,No.1, pp. 81-97.
- ELLIS, M., WRIGHT, R. and PARKS,V. (2004), “ Work Together, Live Apart? Geographies of Racial and Ethnic Segregation at Home and at Work”, *Annals of the Association of American Geographers*, Vol 94, No.3 , pp.620-637.
- ENGLAND, Kim V. L., (1995), “ Girls in the Office:Recruiting and Job Search in a Local Labor Market”, *Environment and Planning A*, Vol 27, pp. 1195-2018.
- ENLİL, Z., DİNÇER, İ. (1996), “Eski Kent Mekanlarının Yeni Sahipleri: Göçmenler ve Eski Kent Mekanlarının Yeniden Üretimi”, *Diğerlerinin Konut Sorunları*, (Ed.) E. Komut, TMMOB Mimarlar Odası Yayını, Ankara, ss.267-279.
- ERDOĞANARAS, Fatma (2002), *Labor Market Transformation in Technologically Renewed Firms: Printing and Publishing Sector in Case of İstanbul*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- ERDOĞANARAS, F.,TAMER, GÖRER, N. ve TEKEL, A. (2007) *Toplumsal yapılanmaların Üretim Kültürünün ve Yerel Emek Piyasası Yapısının Enformel İlişkileri Yeniden Üretmesi*, Gazi Üniversitesi BAP 06/2003-36.
- FAINSTEIN, Norman (1993), “Race, Class, and Segregation: Discourses About African-Americans”, *International Journal of Urban and Regional Research*, Vol 17,pp.384-403.
- FERNANDEZ, R.M., SU,C. (2004), “Space in the Study of Labor Markets”,*Annu. Rev. Social.*,Vol 30, pp.545-469.

- GALSTER, G.C., KILEN, S. P., "The Geography of Metropolitan Opportunity: A Reconnaissance and Conceptual Framework", *Housing Policy Debate*, Vol 6, No. 1, pp.7-43.
- GANS, Herbert J. (1990), "Deconstructing the Underclass.The Term's Dangers as a Planning Concept", *Journal of The American Planning Association*, Vol 56, pp.271-277.
- GILBERT, Melissa R. (1998), " Race, Space and Power: The Survival Strategies of Working Poor Women", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol 88, No.4, pp. 595-621.
- GOLDSMITH, W., BLAKELY, E.J. (1992), *Separate Societies*, Temple University Press, Philadelphia.
- GÜLTEKİN, N., DÜNDAR, Ö., ERDOĞANARAS, F. ve SAT, A. (2007), *Sosyal Dayanışma Ağlarının Kentsel Dönüşümde Değerlendirilmesi: Edirne Örneği, Tübitak Araştırma Projesi, TÜBİTAK-SOBAG, 104K096-2005*.
- HANSON, S., PRATT, G. (1988), " Spatial Dimensions of The Gender Division of Labor in A Local Labor Market", *Urban Geograph*, Vol 9, pp. 180-202.
- HANSON, S., PRATT, G. (1992), "Dynamic Dependencies: A Geographic Investigation of Local Labor Markets", *Economic Geograph*, Vol 68, pp. 373-405.
- HANSON, S., PRATT, G. (1995) *Gender, Work, and Space*, Routledge, London.
- JOHNSON, J. H., BIENENSTOCK, E.J. and FARRELL, W.C. (1999), " Bridging Social Networks and Female Labor Force Participation in a Multiethnic Metropolis", *Urban Geograph*, Vol 20, No.1, pp. 3-30.
- İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ. (2004), *Romanlar*, Sosyal Doku Projesi Araştırmaları, İstanbul.
- MATTINGLY, D. J. (1999), "Job Search, Social Networks, and Local Labor Market Dynamics: The Case of Paid Household Work in San Diego, California", *Urban Geography*, Vol 20, No.1, pp. 46-74.
- PHILLIPSON, R. (2005), *Understanding Labor Markets and Poverty Reduction: How May Regional and Spatial Perspectives Help*, A Report For The Urban Rural Change Team Department For International Development.
- PIORE, M. J., SABEL, C. F. (1984), *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity*, Basic Books, New York.
- PORTES, Alejandro (1995), *The Economic Sociology of Immigration*, The Russell Sage Foundation, New York.
- REINGOLD, D.A. (1999), "Social Networks and The Employment Problem of the Urban Poor", *Urban Studies*, Vol 36, No.11, pp.1907-1932.
- ROSENBAUM, James E. (1991), "Black Pioneers-Do Their Moves to the Suburbs Increase Economic Opportunity for Mothers and Children?", *Housing Policy Debate*, Vol 2, pp. 1179-1213.

Etnik (Çingene) İşgücünün Enformel İşgücü Piyasasına Katılım Biçimleri ve Bu Süreçte / 99
Etkili Olan Faktörler: İstanbul (Cankurtaran) ve Edirne (Menzilahir) Örnekleri

- ROSENBAUM, James E. (1995), "Changing the Geography of Opportunity by Expanding Residential Choice: Lessons From the Gatutreaux Program", *Housing Policy Debate*, Vol 6, pp. 231- 269.
- SASSEN, Saskia (1995), "Immigration and Local Labor Markets", *The Economic Sociology of Immigration*, (Ed.) A. Portes, The Russell Sage Foundation, Newyork.
- SASSEN, Saskia (1997), *Informalization in Advanced Market Economies*, Discussion Paper, LO, Geneva.
- SCHREUDER, Yda (1989), "Labor Segmentation, Ethnic Division of Labor, and Residential Segregation in American Cities in The Early Twentieth Century", *Professional Geographer*, Vol 41, No.2, pp. 131-143.
- SHAW, A., PANDIT, K. (2001), " The Geography of Segmentation of Informal Labor Markets:The Case of Motor Vehicle Repair in Calcutta", *Economic Geography*, Vol 77, No.2, pp. 180-196.
- TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (2000), Genel Nüfus Sayımı Basılmamış Sonuçlar.
- WALDINGER, Roger (1994), "The Making of an Immigrant Niche", *International Migration Review*, Vol 28, No.1, pp. 3-30.
- WILSON, William J.,(1987), *The Truly Disadvantaged: The Inner City, The Underclass, and Public Policy*, University of Chicago Press, Chicago.
- WILSON, William J. (2001), "Coloring the City.'Black-On-Black Violence' and Liberal Discourse" , *Tijdschrift Voor Economische en Sociale Geografie*, Vol 92, No.3, pp. 261- 278.
- WILSON, Franklin D. (2003), "Ethnic Niching and Metropolitan Labor Markets", *Social Science Research*, Vol 32, pp. 429-466.

